

УДК 620.09:006.42

Ю.В. АНТОНЮК (Інститут загальної енергетики НАН України, Київ)

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ РОЗДРІБНИХ ТАРИФІВ НА ЕЛЕКТРИЧНУ ЕНЕРГІЮ

Описано принципи та етапи формування роздрібних тарифів на електричну енергію для споживачів України.

Раніше диференціація тарифів на електроенергію відбувалася в рамках восьми регіонів України і була більш глибокою за групами споживачів, точніше, за галузевою ознакою. Виділялися групи промисловості, залізничного електрифікованого транспорту (тільки тяга), міського електротранспорту, сільськогосподарських споживачів – виробників, непромислових споживачів і населення. Зараз ситуація протилежна – спостерігається більш глибока диференціація за регіонами (областями), окрім того, тарифи на електроенергію для всіх споживачів не прив'язані до галузей. Для населення встановлено єдині по Україні фіксовані тарифи. Основний принцип – це рівень напруги, на якому знаходиться споживач. Слід зазначити, що за таким принципом формуються тарифи майже в усіх країнах світу.

Перехід на ринкове формування роздрібних тарифів на електроенергію розпочався зі скасування граничних рівнів тарифів для споживачів. Так, постановою Національної комісії регулювання електроенергетики від 16.02.2000 №144 було скасовано нижні граничні рівні тарифів для споживачів, що розраховуються за ринковими тарифами, а постановою НКРЕ від 22.05.2000 №533 скасовано також граничні верхні рівні для всіх груп споживачів, крім сільськогосподарських виробників. З метою поступового наближення рівнів тарифів для цієї групи споживачів до розрахованого за формулою, граничні рівні роздрібних тарифів для сільськогосподарських споживачів-виробників підвищувалися двічі у середньому на 7,5 та 7% (постанови НКРЕ від 21.11.2000 №1143 та від 22.12.2000 №1248 відповідно). Протягом 2001 року здійснювався подальший перехід на ринкове формування роздрібних тарифів на електроенергію – з метою поступового наближення рівнів тарифів для сільськогосподарських споживачів-виробників до розрахованого за формулою, граничні рівні роздрібних тарифів для цієї групи споживачів підвищувалися тричі – з 1 січня на 7%, з 1 лютого на 10% та з 1 березня на 6%. Після цього відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.11.02 №514-р для сільськогосподарських споживачів-виробників НКРЕ було встановлено граничні рів-

ні роздрібних тарифів з 1 березня 2002 року по 1 липня 2002 року.

Таким чином, з 1 липня 2002 року для всіх споживачів, крім населення (для якого встановлені єдині на території України фіксовані рівні тарифів), почав діяти ринковий принцип формування роздрібних тарифів на електроенергію, що оптимізував розподіл витрат на енергопостачання і зменшив обсяги перехресного субсидування між різними групами споживачів. Крім того, у зв'язку з переходом ліцензіатів з постачання електроенергії за регульованим тарифом на закупівлю електроенергії на ОРЕ за погодинними цінами підвищилася спільна заінтересованість постачальників та споживачів до використання тарифів, диференційованих за періодами часу (один із економічних стимулів споживачів до вирівнювання графіка навантаження).

Відповідно до нормативної бази, розробленої та прийнятої НКРЕ України з метою забезпечення функціонування ринкових відносин в електроенергетиці, енергопостачальні компанії розраховують роздрібні тарифи на основі ринкової формули, яка містить такі складові:

- оптова ринкова ціна;
- тариф, що відшкодовує витрати на передачу електроенергії;
- тариф, що відшкодовує витрати на постачання електроенергії.

Необхідно додати, що оптова ціна коригується на технічні втрати електроенергії в місцевих (локальних) мережах. НКРЕ, як регулятор, визначає оптову ринкову ціну на місяць, встановлює тарифи на передачу електроенергії місцевими мережами за двома класами напруги (I клас – понад 35 кВ і II клас – до 35 кВ), тарифи на постачання для двох груп споживачів (побутові та не-побутові) та коефіцієнти нормативних втрат, а енергопостачальна компанія розраховує роздрібні тарифи за встановленою формулою.

Механізм є доволі простим і прозорим, набагато відкритішим, ніж на продукцію та послуги інших монопольних об'єднань і, тим паче, галузей, які не є монополістами. Але внаслідок нього ми отримуємо в кожному регіоні України різні тарифи.

Враховуючи зазначене, Кабінет Міністрів України здійснив спробу забезпечити рівні умови для всіх споживачів електроенергії відповідного класу напруги незалежно від місця їх розташування та інших особливостей шляхом запровадження єдиних роздрібних тарифів на електроенергію.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 15.08.05 №745 "Про перехід до єдиних роздрібних тарифів на електричну енергію, що відпускається споживачам" НКРЕ України було рекомендовано з 01.09.05 застосовувати єдині тарифи на електричну енергію, що відпускається для кожного класу споживачів, крім тарифів на електричну енергію, що відпускається на побутові потреби населення, населених пунктів та зовнішнього освітлення. При цьому граничний рівень підвищення тарифів не може перевищувати 5% рівня тарифів на 1 липня 2005 року, з подальшим щомісячним підвищенням не більше ніж на 5% рівня тарифів попереднього місяця.

З метою запровадження єдиних тарифів Комісія розробила та затвердила Порядок розрахунку єдиних роздрібних тарифів на електричну енергію, що відпускається для кожного класу споживачів, крім населення, населених пунктів та зовнішнього освітлення на території України, та внесла необхідні зміни до чинних нормативних актів, зокрема до Порядку формування роздрібного тарифу на електроенергію для споживачів (крім населення і населених пунктів) ліцензіатами з постачання електроенергії за регульованим тарифом і до Правил Оптового ринку електроенергії України, оскільки хоча і йдеться про роздрібний ринок електроенергії, реалізація переходу до єдиних роздрібних тарифів відбувається через оптову ціну закупівлі постачальниками електроенергії на Оптовому ринку.

Оскільки при введенні граничних рівнів одномоментний перехід до єдиних роздрібних тарифів на електроенергію був неможливий, на період встановлення граничних рівнів у регіонах встановлювалися різні тарифи на електроенергію.

Відповідно до нормативних документів, роздрібні тарифи на електроенергію з урахуванням граничних рівнів при поступовому переході до формування єдиних роздрібних тарифів для споживачів формуються таким чином:

- для кожної енергопостачальної компанії розраховуються як і раніше роздрібні тарифи на електричну енергію;

- на основі даних про граничний рівень підвищення тарифів та розрахункових роздріб-

них тарифів, НКРЕ визначає перелік постачальників електроенергії за регульованим тарифом, на території здійснення ліцензованої діяльності яких тарифи для споживачів підвищуються проти розрахункових роздрібних тарифів до граничного рівня;

- визначається різниця між товарною продукцією, розрахованою за граничним рівнем тарифів і розрахунковими роздрібними тарифами на електричну енергію, та пропорційно розподіляється між постачальниками за регульованим тарифом, яким не встановлюються граничні рівні, таким чином поступово наближуючись до єдиних роздрібних тарифів на електроенергію.

При цьому, для підтримки конкурентоспроможності на ринку електроенергії введено коригування платежу за куповану на Оптовому ринку електроенергії України як для постачальників електричної енергії за регульованим тарифом, так і для постачальників з постачання електричної енергії за нерегульованим тарифом, які здійснюють ліцензовану діяльність на території відповідного постачальника за регульованим тарифом.

Механізм запровадження такого коригування зумовлений тим, що в умовах діючого Порядку формування роздрібного тарифу на електроенергію для споживачів (крім населення і населених пунктів) ліцензіатами з постачання електроенергії за регульованим тарифом, затвердженого постановою НКРЕ від 22.01.01 №47, перехід до єдиних роздрібних тарифів забезпечується збільшенням роздрібних тарифів на електричну енергію для споживачів певних регіонів та зменшенням роздрібних тарифів на електричну енергію для споживачів інших регіонів, шляхом введення компенсаційних платежів постачальникам електричної енергії (окремо для кожної території ліцензованої діяльності постачальників електричної енергії за регульованим тарифом). Виходячи з рівнів компенсаційних платежів розраховуються вирівнювальні націнки (знижки) до оптової ринкової ціни, які використовуються під час формування платежу за куповану на ОРЕ електричну енергію як постачальників за регульованим, так і для постачальників за нерегульованим тарифом. Ці вирівнюючі націнки (знижки) використовуються розпорядником системи розрахунків оптового ринку при проведенні щоденних розрахунків для визначення коригувального платежу по кожному постачальнику.

Аналізуючи рівні граничних роздрібних тарифів на електроенергію у вересні 2005 року –

лютому 2007 року, слід відмітити тенденцію щодо поступового зменшення величини відхилення між тарифами на електроенергію різних областей та їх наближення до єдиних тарифів на електроенергію. Так, у серпні 2006 року на першому класі напруги вже для всіх компаній було встановлено єдині тарифи на електроенергію, на другому класі – для 24-х з 35 компаній. У лютому 2007 року для всіх енергопостачальних компаній було встановлено єдині роздрібні тарифи відповідного класу напруги. Внаслідок цього в більшості енергопостачальних компаній відбулося зниження рівнів роздрібних тарифів порівняно з ринковими розрахунковими в середньому на:

– для споживачів I класу – від 2 до 15%;

– для споживачів II класу – від 3 до 18%. Інформація щодо граничних і розрахункових рівнів роздрібних тарифів за класами напруги у вересні 2005-го та лютому 2007 року наведена в додатках 1 та 2 (див. стор. 41).

Так, для споживачів Тернопільської області розрахункові роздрібні тарифи на електроенергію в лютому 2007 року становлять для I класу – 27,01 коп./кВт-год, для II класу – 38,21 коп./кВт-год, єдині роздрібні тарифи становлять 24,52 коп./кВт-год та 33,18 коп./кВт-год відповідно. Таким чином, у лютому 2007 року за рахунок введення єдиних роздрібних тарифів на електроенергію у ВАТ "Тернопільобленерго" відбулося зменшення рівнів роздрібних тарифів на I класі на 9% і на II класі на 13%.

Крім того, слід зазначити, що внаслідок переходу до єдиних роздрібних тарифів на електроенергію ТЕЦ АЕК "Київенерго" перейшли до відпуску виробленої електроенергії безпосередньо в Оптовий ринок електроенергії. Тобто АЕК "Київенерго" почала працювати окремо як виробник електричної енергії та постачальник електричної енергії за регульованим тарифом, що дозволило дещо зменшити рівень оптової ринкової ціни на

електроенергію. Таким чином, на сьогодні всі суб'єкти господарювання у сфері електроенергетики на всій території України працюють за рівними умовами. При цьому, без існуючої на сьогодні системи єдиних тарифів, для АЕК "Київенерго" відбулося б збільшення розрахункових роздрібних тарифів майже на 50%, але за рахунок п'ятивідсоткового граничного рівня підвищення тарифів на електроенергію порівняно з попереднім місяцем, зазначене різке зростання тарифів для споживачів м. Києва майже не помітне.

На жаль, процес наближення до рівня єдиного роздрібного тарифу на електроенергію ускладнюється зростанням оптової ринкової ціни на електроенергію, яка займає до 80% в питомій вазі роздрібного тарифу та підвищення рівня якої спричинене об'єктивними, незалежними від НКРЕ факторами, найбільш вагомими з яких є збільшення цін на первинні енергоносії (вугілля, природний газ, ядерне паливо) та збільшення обсягів перехресного субсидювання населення за рахунок промислових споживачів. Через зростання оптової ринкової ціни з серпня 2005-го по серпень 2006 року відбулося адекватне зростання роздрібних тарифів у всіх областях України.

Крім того, оскільки введення єдиних роздрібних тарифів на електроенергію передбачає також поступове приведення тарифів для окремих регіонів – донорів, рівень роздрібних тарифів яких є меншим від рівня єдиних (середньозважених) тарифів по Україні, до рівня єдиних тарифів, в цих областях відбувається деяке підвищення тарифів.

Серед донорів є споживачі таких енергопостачальних компаній: Дніпрообленерго, Запоріжжяобленерго, ТОВ "Сервіс-Інвест", ДП "Укренерговугілля", "ПЕМ-Енерговугілля".

Для зазначених компаній відбувається приведення роздрібних тарифів до рівня єдиних тарифів на електроенергію (табл. 1).

Таблиця 1.

Енергопостачальні компанії	Відхилення граничних тарифів лютого 2007 року порівняно з серпнем 2005 року		В тому числі за рахунок єдиних тарифів, %	
	перший клас, %	другий клас, %	перший клас, %	другий клас, %
ВАТ "ЕК "Дніпрообленерго"	41,7%	57,7%	5%	20%
ВАТ "Запоріжжяобленерго"	39,5%	50,7%	6%	11%
ДП "Укренерговугілля"	45,7%	60,3%	6%	34%
ВАТ "ПЕМ-Енерговугілля"	44%	60,4%	9%	22%
ТОВ "Сервіс-Інвест"	43,2%	80,9%	9%	48%

Динаміку роздрібних тарифів на електроенергію за класами напруги по енергопостачальним компаніям за серпень 2005 року та лютий 2007 року (розрахункові та граничні рівні) наведено в додатку 3 (див. стор. 42).

Проте слід зазначити, що станом на 1 лютого 2007 року на I та II класі всі компанії - донори вже досягнули рівня єдиного роздрібного тарифу. При досягненні постачальником електричної енергії рівня єдиних роздрібних тарифів, подальша зміна тарифів на електроенергію для споживачів буде залежати лише від зміни оптової ринкової ціни на електроенергію.

Які ж можна визначити негативні та позитивні фактори введення єдиних роздрібних тарифів на електроенергію? Насамперед, до негативних факторів слід віднести те, що:

- впровадження єдиних роздрібних тарифів передбачає складний їх розрахунок, а також непрозорість для споживачів порядку формування роздрібного тарифу;

- погіршилися рівні розрахунків за електроенергію по територіях здійснення діяльності енергопостачальних компаній-донорів через суттєве зростання роздрібних тарифів на електроенергію для споживачів;

- в енергопостачальних компаній відсутній стимул до зниження втрат електричної енергії в мережах;

- в енергопостачальних компаній відсутній стимул до оптимізації (зниження) тарифів на передачу та постачання електричної енергії;

- з'явився ще один вид перехресного субсидювання (споживачі енергопостачальників – донорів субсидують споживачів енергопостачальників – реципієнтів);

- подальше здійснення розрахунків за електричну енергію за єдиними тарифами не дозволить здійснити перехід до ринку двосторонніх договорів між виробниками та споживачами електроенергії, оскільки в цих умовах (за рахунок введення сум коригування платежів постачальникам) єдині роздрібні тарифи на електроенергію для споживачів енергопостачальників суттєво відрізняються від ринкових роздрібних тарифів.

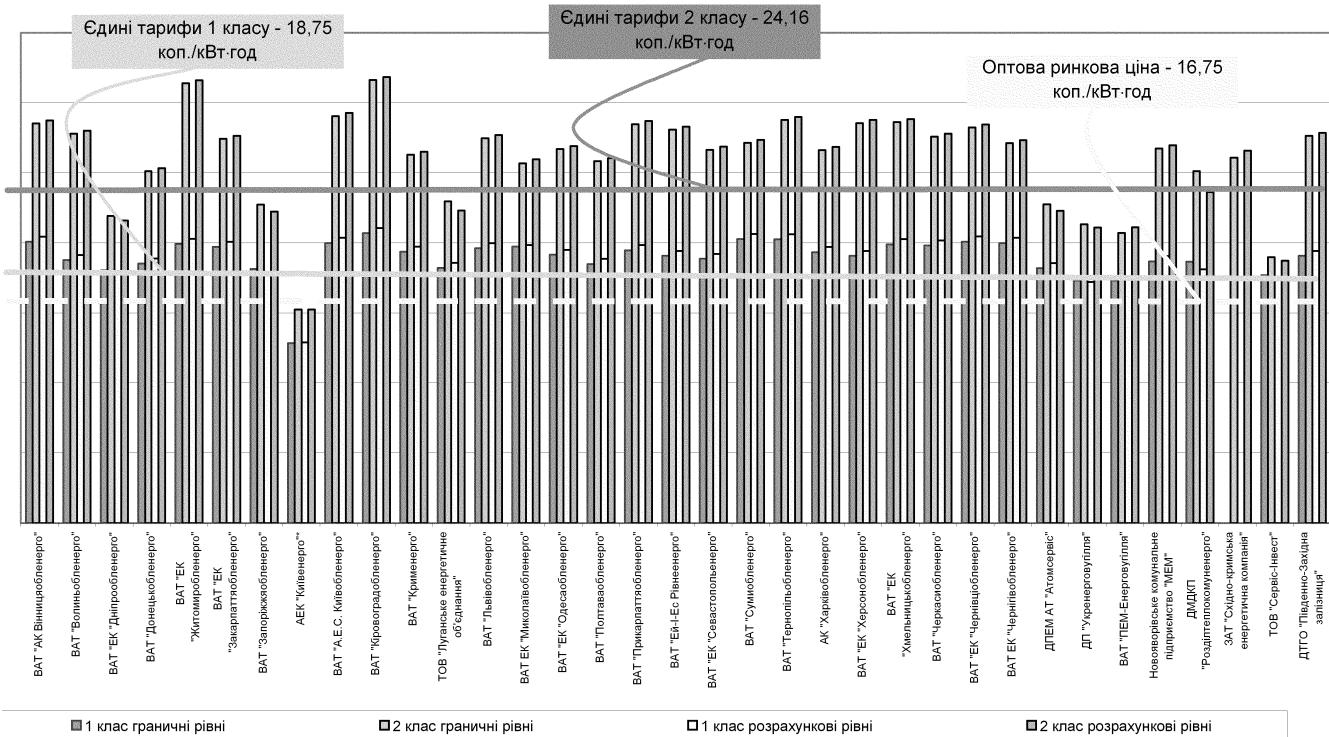
До позитивних факторів слід віднести встановлення рівних умов для всіх споживачів електроенергії відповідного класу напруги незалежно від місця їх розташування та інших особливостей, а також створення додаткових стимулів для розвитку менш розвинених регіонів України.

1. Закон України "Про електроенергетику".

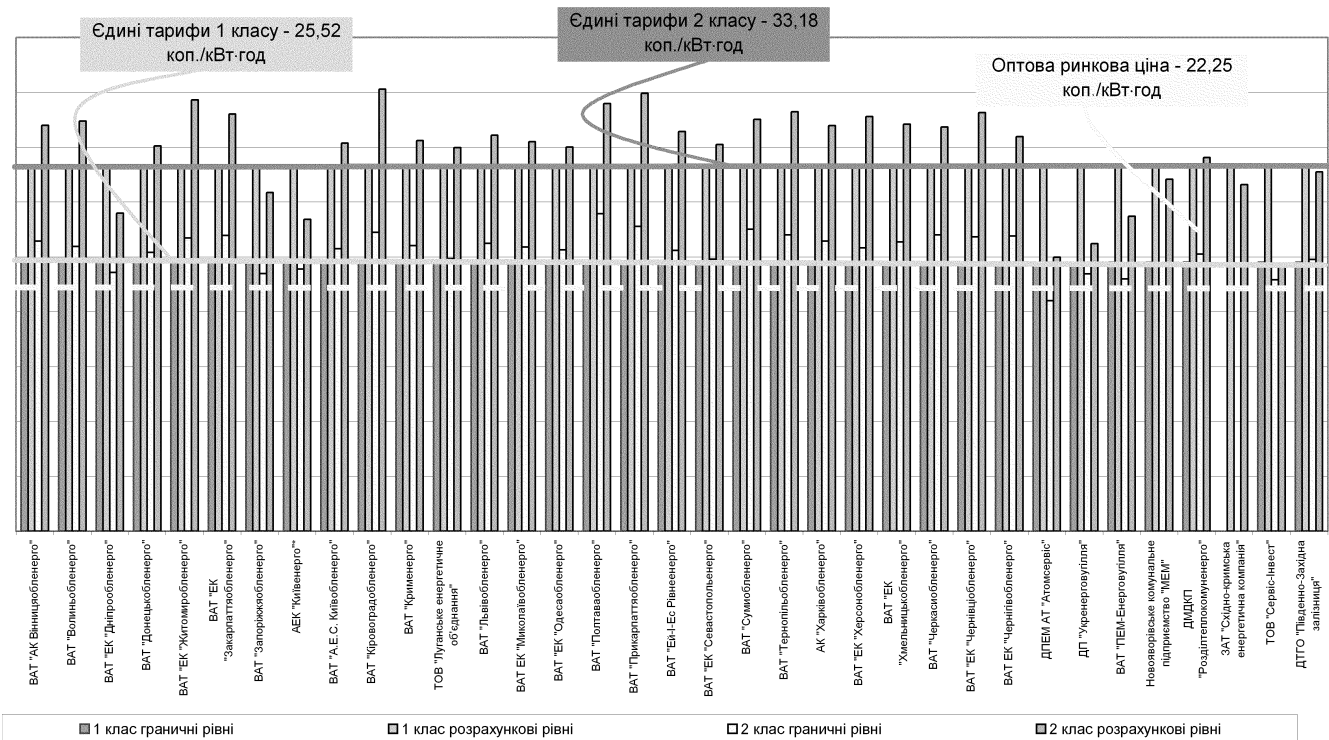
2. Постанова НКРЕ від 22.01.01 №47 "Про затвердження Порядку формування роздрібного тарифу на електроенергію для споживачів (крім населення і населених пунктів) ліцензіатами з постачання електроенергії за регульованим тарифом".

3. Постанова НКРЕ від 26.08.05 №707 "Про затвердження Порядку розрахунку єдиних роздрібних тарифів на електричну енергію, що відпускається для кожного класу споживачів, крім населення, населених пунктів та зовнішнього освітлення на території України".

Додаток 1. Інформація щодо граничних та розрахункових рівнів роздрібних тарифів за класами напруги у вересні 2005 року, коп./кВт·год

Додаток 2. Інформація щодо граничних та розрахункових рівнів роздрібних тарифів за класами напруги у лютому 2007 року, коп./кВт·год

Додаток 3. Динаміка роздрібних тарифів на електроенергію за класами напруги по енергопостачальним компаніям за серпень 2005 року та лютий 2007 року (розрахункові та граничні рівні)

Енергопостачальні компанії	серпень 2005 року (розрахункові роздрібні тарифи)		лютий 2007 року (граничні роздрібні тарифи)		Відхилення граничних тарифів лотого 2007 року у порівнянні з серпнем 2005 року		Лютий 2007 року (розрахункові роздрібні тарифи)		Відхилення розрахункових роздрібних тарифів лотого 2007 року від серпня 2005 року		Зміна тарифів за рахунок єдиних тарифів, %	
	1 клас, коп./кВт-г	2 клас, коп./кВт-г	1 клас, коп./кВт-г	2 клас, коп./кВт-г	1 клас, %	2 клас, %	1 клас, коп./кВт-г	2 клас, коп./кВт-г	1 клас, %	2 клас, %	1 клас, %	2 клас, %
1. ВАТ "АК Вінницяобленерго"	19,97	28,21	24,52	33,18	22,8%	17,6%	26,43	37,00	32%	31%	-10%	-14%
2. ВАТ "Волиньобленерго"	18,83	27,68	24,52	33,18	30,2%	19,9%	25,94	37,35	38%	35%	-8%	-15%
3. ВАТ "ЕК "Дніпрообленерго"	17,31	21,04	24,52	33,18	41,7%	57,7%	23,59	28,98	36%	38%	5%	20%
4. ВАТ "Донецькобленерго"	18,58	24,95	24,52	33,18	32,0%	33,0%	25,41	35,12	37%	41%	-5%	-8%
5. ВАТ "ЕК "Житомиробленерго"	20,03	31,26	24,52	33,18	22,4%	6,1%	26,72	39,28	33%	26%	-11%	-20%
6. ВАТ "ЕК "Закарпаттяобленерго"	19,64	27,16	24,52	33,18	24,8%	22,2%	26,95	38,00	37%	40%	-12%	-18%
7. ВАТ "Запоріжжяобленерго"	17,58	22,01	24,52	33,18	39,5%	50,7%	23,49	30,86	34%	40%	6%	11%
8. АЕК "Київенерго"*	12,44	14,74	24,52	33,18	97,1%	125,1%	23,91	28,41	92%	93%	5%	32%
9. ВАТ "А.Е.С. Київобленерго"	20,08	28,93	24,52	33,18	22,1%	14,7%	25,73	35,36	28%	22%	-6%	-8%
10. ВАТ "Кіровоградобленерго"	20,89	31,64	24,52	33,18	17,4%	4,9%	27,23	40,27	30%	27%	-13%	-22%
11. ВАТ "Крименерго"	19,24	25,94	24,52	33,18	27,4%	27,9%	26,01	35,59	35%	37%	-8%	-9%
12. ТОВ "Луганське енергетичне об'єднання"	18,56	22,30	24,52	33,18	32,1%	48,8%	24,84	34,96	34%	57%	-2%	-8%
13. ВАТ "Львівобленерго"	19,71	27,37	24,52	33,18	24,4%	21,2%	26,21	36,09	33%	32%	-9%	-11%
14. ВАТ ЕК "Миколаївобленерго"	19,44	25,49	24,52	33,18	26,1%	30,2%	25,89	35,49	33%	39%	-7%	-9%
15. ВАТ "ЕК "Одесаобленерго"	19,26	26,63	24,52	33,18	27,3%	24,6%	25,62	35,02	33%	32%	-6%	-7%
16. ВАТ "Полтаваобленерго"	18,49	25,63	24,52	33,18	32,6%	29,5%	28,93	38,96	56%	52%	-24%	-23%
17. ВАТ "Прикарпаттяобленерго"	19,54	28,34	24,52	33,18	25,5%	17,1%	27,77	39,87	42%	41%	-17%	-24%
18. ВАТ "Ей-І-Ес Рівнененерго"	19,11	27,92	24,52	33,18	28,3%	18,8%	25,59	36,42	34%	30%	-6%	-12%
19. ВАТ "ЕК "Севастопольенерго"	18,87	26,46	24,52	33,18	29,9%	25,4%	24,79	35,25	31%	33%	-1%	-8%
20. ВАТ "Сумиобленерго"	20,65	27,53	24,52	33,18	18,7%	20,5%	27,53	37,52	33%	36%	-15%	-16%
21. ВАТ "Тернопільобленерго"	20,41	29,57	24,52	33,18	20,1%	12,2%	27,01	38,21	32%	29%	-12%	-17%
22. АК "Харківобленерго"	19,41	26,49	24,52	33,18	26,3%	25,3%	26,43	36,95	36%	39%	-10%	-14%
23. ВАТ "ЕК "Херсонобленерго"	19,08	28,37	24,52	33,18	28,5%	17,0%	25,82	37,79	35%	33%	-7%	-16%
24. ВАТ "ЕК "Хмельницькобленерго"	19,90	28,42	24,52	33,18	23,2%	16,7%	26,36	37,09	32%	31%	-9%	-14%
25. ВАТ "Черкасиобленерго"	20,10	27,71	24,52	33,18	22,0%	19,7%	27,02	36,82	34%	33%	-12%	-13%
26. ВАТ "ЕК "Чернівціобленерго"	20,32	28,30	24,52	33,18	20,7%	17,2%	26,81	38,16	32%	35%	-11%	-18%
27. ВАТ ЕК "Чернігівобленерго"	20,13	27,08	24,52	33,18	21,8%	22,5%	26,90	35,96	34%	33%	-12%	-10%
28. ДПЕМ АТ "Атомсервіс"	18,25	21,96	24,52	33,18	34,4%	51,1%	21,01	24,97	15%	14%	19%	37%
29. ДП "Укренерговугілля"	16,83	20,70	24,52	33,18	45,7%	60,3%	23,46	26,20	39%	27%	6%	34%
30. ВАТ "ПЕМ-Енерговугілля"	17,03	20,68	24,52	33,18	44,0%	60,4%	23,00	28,70	35%	39%	9%	22%
31. Новояворівське комунальне підприємство "МЕМ"	19,13	27,08	24,52	33,18	28,2%	22,5%	24,25	32,09	27%	19%	1%	4%
32. ДМДКП "Розділтеплокомуненерго"	17,90	23,38	24,52	33,18	37,0%	41,9%	25,27	34,06	41%	46%	-4%	-4%
33. ЗАТ "Східно-кримська енергетична компанія"	-	25,33	0,00	33,18	0,0%	31,0%	0,00	31,60	0%	25%	0%	6%
34. ТОВ "Сервіс-Інвест"	17,12	18,34	24,52	33,18	43,2%	80,9%	22,93	24,39	34%	33%	9%	48%
34. ДТГО "Південно-Західна залізниця"	19,14	27,53	24,52	33,18	28,1%	20,5%	24,76	32,75	29%	19%	-1%	2%